

Monumentnummer*: 531955

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status rijkmonument
Inschrijving register* 23 januari 2015
Kadaster deel/nr 82803/54

Woonplaats* Werkendam
Gemeente* Altena
Provincie* Noord-Brabant

Locatiennaam Werkendam
Locatieomschrijving Fort aan de Uppelse Dijk

Kadastrale gemeente* Werkendam
Sectie* S
Kadastraal object*
Appartement aanduiding
Grondperceel 2176

Omschrijving**

Cluster 80.

NIEUWE HOLLANDSE WATERLINIE

Inleiding

BOMVRIJ GEBOUW, KAZERNE C als een door een aarden dekking tegen inslagen van projectielen beveiligd onderkomen voor manschappen en materieel. Kazerne C is aan de rechterzijde (west) als aanbouw aan de Toren A, ermee verbonden door middel van een keermuur. Met de toename van de draagwijdte van het geschut, de kracht van de inslagen van projectielen en de explosieve kracht van (brisant)granaten werd het steeds moeilijker weerstand te bieden tegen beschietingen. Verzwaring van metselwerk, toepassing van schokabsorberende metselsystemen (onder meer door middel van bogen), flauwe hellingshoeken en gebogen of juist puntige vormen, gebruik van beton - en later van gewapend beton - in steeds zwaardere uitvoering, was een van de manieren om de vestingwerken bestand te houden tegen toenemende aanvalskracht. Bovendien was het aanbrengen van aarddekkingen een goed middel gebleken om de energie te absorberen of te dempen. Dit is de reden waarom vele gemetselde of betonnen werken van een aardlaag of een frontbescherming van zand of aarde zijn voorzien. Afhankelijk van de periode van ontstaan - en daarmee van de te verwachten inslagkracht van projectielen - werd van 'bomvrije gebouwen' gesproken, wanneer ze werden geacht bestand te zijn tegen

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

een van tevoren bepaald aantal inslagen van zwaar kaliber.

Een kazerne is een verblijfsgebouw voor soldaten en hun uitrusting. Het waren de Fransen die eind 18e, begin 19e eeuw het stelsel invoerden soldaten in kazernes te legeren; kazernes zijn vanaf die tijd deel gaan uitmaken van forten, maar hiernaast zijn er ook vele als afzonderlijke bouwwerken binnen of buiten de bebouwde kommen (steden) tot stand gekomen. De binnen de 19e-eeuwse forten en andere werken gesitueerde kazernegebouwen waren gewoonlijk als bomvrije onderkomens geconstrueerd, dat wil zeggen dat ze bestand dienden te zijn tegen vijandelijk vuur. Als bouw materiaal werd aanvankelijk metersdik metselwerk en later (gewapend) beton toegepast, terwijl als dekking van het dak en de frontzijde(n) bovendien een aanaarding plaatsvond. De niet binnen forten of andere werken gelegen kazernes waren al dan niet speciaal voor die bestemming opgerichte en ingerichte gebouwen met accommodatie voor de (permanente) legering van militairen, vaak ook voorzien van andere militaire faciliteiten, zoals exercitieterreinen.

Omschrijving

Aan de rechterzijde (west) naast de Toren A van het Fort aan de Uppelse Dijk gebouwd BOMVRIJ GEBOUW, KAZERNE C. Het gebouw is aan drie zijden en op het dak door aardwerken gedekt en dateert van omstreeks 1880. De op rechthoekige plattegrond gebouwde, bakstenen kazerne omvat vier traveeën van twee bouwlagen, met rechts een travee met één bouwlaag onder hellend geveleind en links een korte keermuur als koppeling met de toren. De gevel is geleed door traveeën met centrale toegangsopeningen en ter weerszijden een venster; op de verdieping steeds drie vensters. Pendant van Bomvrij Gebouw, Kazerne B, gelegen aan de oostzijde van toren A. Groen geschilderde deuren en luiken. Interieur met getoogde plafonds en onderling verbonden ruimten van verschillend formaat. Gebouw is gedeeltelijk onderkelderd ten dienste van een waterberging.

Waardering

BOMVRIJ GEBOUW, KAZERNE C van het Fort aan de Uppelse Dijk / Fort Altena is van algemeen belang vanwege:

* Cultuurhistorische waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende ongeveer 125 jaar is versterkt en verbeterd.

* Architectuurhistorische waarden, in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de eeuw).

Het betreft hier een onderdeel van omstreeks 1880, namelijk een voorbeeld van een door aardwerken beschermde kazerne / bomvrij gebouw.

* Ensemblewaarde en situationele waarden als onderdeel van de Nieuwe Hollandse Waterlinie en vanwege de functionele en fysieke samenhang met de overige onderdelen van het complex en in het bijzonder die met de toren A en de pendant van dit gebouw, Bomvrij Gebouw / Kazerne B.

* Het onderdeel is representatief omdat het een goed voorbeeld is van een onderkomen voor manschappen en materieel als onderdeel van een fort in het laatste kwart van de 19e eeuw.

* Het onderdeel is goed bewaard omdat diverse kenmerkende onderdelen in exterieur en interieur behouden en herkenbaar zijn gebleven.

---

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Hoofdcategorie

Verdedigingswerken en militaire gebouwen

Subcategorie

Militair verblijfsgebouw

Functie